

Прокопенко О.А.

*кандидат психологічних наук, науковий співробітник,
Інститут спеціальної педагогіки
Національної академії педагогічних наук України*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК СКЛADOVA КОМПЛЕКСНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Сучасна національна освітня парадигма вибудовується на засадах дитиноцентризму та гуманізації. Посилення уваги до індивідуального розвитку особистості, визнання гуманістичних засад освіти як найбільш відповідних принципам правової держави, є однією з передумов повноцінного залучення дітей з порушеннями психофізичного розвитку у систему суспільних відносин. Винятково важливого значення при цьому набуває не лише навчання, а психологічний супровід таких дітей.

А. Азарян, М. Баркаускайте, В. Гудоніс, Е. Джордан, Е. Кафьян, А. Колупаєва, А. Конопльова, Т. Лещинська, М. Малофєєв, Е. Новіцкі, Р. Сендизон, П. Становіч, Л. Шипіцина та інші одностайні у висновку щодо комплексності такого супроводу у єдності таких компонентів як педагогічний, медичний, психологічний, соціальний. Вагоме місце посідає психологічна допомога, спрямована на забезпечення оптимальних умов розвитку та навчання дитини з порушеннями психофізичного розвитку.

Психологічний супровід дітей з порушеннями психофізичного розвитку – це відстеження динаміки розвитку учня, процесів його соціалізації та адаптації, вплив на ці процеси з метою оптимізації соціальної ситуації розвитку дитини.

Важливими принципами супроводу таких дітей, як зазначають М. Жданова, Е. Козакова, Л. Шипіцина, є його неперервність, мультидисциплінарність, індивідуальність та системність [4, с. 67-68].

Визначаючи завдання і зміст супроводу дітей з обмеженими можливостями (А. Колупаєва, С. Литовченко, Т. Сак, Т. Скрипник, О. Таранченко та інші) наголошують, що його метою має бути адекватна соціалізація дитини [2; 4;]. Вагоме місце для цього в супроводі посідає психологічна допомога дитині, що базується на її потенційних можливостях, здібностях і динаміці розвитку.

Вчені одностайні у висновку, що психологічна допомога інтегрованим у масову школу дітям з порушеннями психофізичного розвитку є складовою комплексного психолого-медико-педагогічного супроводу. Н. Докшина, Л. Самбурська зазначають, що її ефективність буде тим вищою, чим узгодженішими будуть впливи з боку різних спеціалістів. Зміст супроводу зводиться до реалізації комплексної програми, складеної на основі всебічного обстеження дитини. Психофізична вада, яку неможливо повністю усунути, постійно перешкоджатиме нормальній інтеграції дитини у соціум однолітків. З огляду на це дитина потребуватиме не надання одноразової допомоги, а забезпечення умов для її оптимального розвитку впродовж усього навчання в школі [2, с. 98-100].

На думку Е. Воронцової, психолого-педагогічного супроводу потребують усі учні. Вчений трактує це поняття як відстеження динаміки розвитку дитини та процесів її соціалізації й адаптації [3, с. 77]. А супровід учня з психофізичними порушеннями передбачає не лише відстеження особливостей розвитку, а й активну психолого-медико-педагогічну допомогу, прогнозування труднощів адаптації з метою їх упередження.

Подібної думки дотримується вчений Л. Акатов, зауважуючи, що система цілеспрямованого психологічного впливу має здійснюватись у двох напрямках:

1) розвивальна діяльність – створення соціально-психологічних умов для розвитку особистості;

2) корекційна діяльність – розв'язання в процесі розвитку дитини конкретних проблем, пов'язаних з виправленням вад розвитку психіки і властивостей особистості, неадекватних форм поведінки і самопочуття [1, с. 128-129].

Варто відмітити, що робота психолога передбачає не лише індивідуальні та групові корекційно-розвивальні заняття з дитиною, а й роботу з адміністрацією освітнього закладу, педагогічним і дитячим колективами, батьками. Так, А. Шевцов у психологічному супроводі виділяє такі складові: психічну діагностику, психологічне консультування, психологічний тренінг, психокорекцію, психотерапію [2, с. 203].

Натомість, І. Мамайчук виокремлює такі складові психологічної допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку: психодіагностику; психологічне консультування; психокорекцію; психологічну підтримку [3, с. 120-124]. На основі психодіагностики та психологічного консультування, на її думку, здійснюється

прогноз подальшого розвитку дитини, а психокорекція та психологічна підтримка є компонентами власне психологічного супроводу. І. Мамайчук наголошує на тому, що психологічна допомога дітям означеної категорії має істотні специфічні особливості порівняно з психологічною допомогою здоровим одноліткам. Специфіка полягає в необхідності врахування структури дефекту, співвідношення збережених та ушкоджених сторін психіки, особливостей соціальної ситуації розвитку тощо. Вчений виділяє такі моделі психологічної допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку [3, с. 165-170]:

- педагогічна (надання допомоги батькам у вихованні дитини);
- діагностична (виявлення типу дизонтогенезу та визначення умов, необхідних для оптимального розвитку);
- соціальна (створення умов для соціальної адаптації);
- медична (лікування, реабілітація);
- психологічна (розробка адекватних методів психологічного впливу, надання всебічної психологічної допомоги).

Дослідження Т. Богданової, Н. Докшиної, Л. Самбурської, Т. Скрипник, Т. Титаренко, А. Шевцова, Л. Шипіциної та інших засвідчують, що одним із найвагоміших принципів психологічного супроводу дітей порушеннями психофізичного розвитку виступає його комплексність. Це означає, що робота психолога має одночасно реалізовуватись у декількох напрямках:

- надання психопрофілактичної та психокорекційної допомоги дитині;
- пояснення педагогам і батькам специфіки психічного розвитку дитини й тих обмежень, які він накладає на процес навчання і виховання; розкриття конкретного змісту індивідуального підходу, якого потребує дитина, і прийомів його реалізації;
- психологічне консультування батьків, спрямоване на встановлення оптимальних взаємин у родині; попередження невротизації стосунків; створення психологічного комфорту для кожного члена сім'ї;
- робота з педагогами та учнівським колективом, в якому перебуває дитина з порушеннями психофізичного розвитку, у напрямку забезпечення атмосфери взаємодопомоги й підтримки.

Від так, теоретичний аналіз дозволив зробити висновок, що психологічний супровід дітей з психофізичними вадами в умовах інтегрованого навчання містить різні складові (психологічну

діагностику, психокорекцію, консультування, психопрофілактику, психологічну реабілітацію дітей і їхніх родин), реалізація кожної з яких значною мірою залежить від урахування психологічних особливостей дітей з психофізичними вадами й оцінки можливостей їхньої адаптації в умовах масової школи.

Список використаних джерел:

1. Акатов Л. И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья // Л. И. Акатов/ – М. : ВЛАДОС, 2003. – 368 с.
2. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: Монографія // А. А. Колупаєва / . – К. : Педагогічна думка, 2007. – 457 с.
3. Мамайчук И. И. Помощь психолога ребенку с задержкой психического развития // И. И. Мамайчук / . – СПб. : Речь, 2004. – 352 с.
4. Шипицына Л. М. Психолого-педагогическое консультирование и сопровождение развития ребенка // Л. М. Шипицына / . – М. : ВЛАДОС, 2003. – 528 с.